

Jakub Róg-Mazurek*

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Przywiązanie, parentyfikacja i trauma relacyjna a status tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości

KEYWORDS

emerging adulthood, identity status, attachment, parentification, relational trauma

ABSTRACT

Jakub Róg-Mazurek, *Przywiązanie, parentyfikacja i trauma relacyjna a status tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości* [Attachment, parentification and relational trauma and the status of identity in the period of emerging adulthood]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* nr 1(19) 2021, Poznań 2021, pp. 219–239, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422. DOI 10.14746/kse.2021.19.15

Nowadays, it is young adults, not adolescents, who face the challenge of determining their own identity. This process, compared to previous generations, takes place in qualitatively different conditions. Moreover, the current attributes of an adult have become obsolete. For this reason, making the vision of oneself reality may be associated with various difficulties. The root of the failure to clarify identity is to be found in the original bond with the guardian and in all experiences that disrupt attachment. Among these types of experiences, relational trauma and parentification are worth mentioning. Relational trauma can be said to be when a child experiences repeated neglect in the context of a close relationship. A similar phenomenon is parentification. The aim of the research is to check 1) whether there are significant differences between the identified identity statuses and 2) whether the variables (attachment style, experience of parentification and relational trauma) differentiate the identity status in the period of emerging

---

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5964-0721>.

adulthood. Three identity statuses are distinguished: Identity of anxiety type (N = 23), identity of diffuse type (N = 30) and identity of type achieved (N = 43). Each type differs in terms of both the experiences and the severity of the identity dimensions.

Wstęp

W społeczeństwach europejskich wchodzenie w okres dorosłości staje się procesem zarówno długotrwałym, jak i skomplikowanym. Opóźnianie podejmowania zobowiązań nie jest także obce młodym Polakom. Ponadto trudności, jakie towarzyszą temu nowemu jakościowo zjawisku, są odczuwalne zarówno dla jednostek, jak i całego społeczeństwa (Grotowska-Leder, 2019). Obecnie ma miejsce proces przewartościowania atrybutów dorosłości, które cechowały minione dekady. Dotychczas aprobowane cele, takie jak założenie rodziny czy posiadanie potomstwa straciły na aktualności. Co więcej, nie określają już one miejsca jednostki w społeczeństwie (Sińczuch, 2002). Na znaczeniu z kolei zyskuje zdolność do samorealizacji i osobisty rozwój jednostki. Obserwuje się więc swego rodzaju kult niezależności, a także dystans wobec postaw zakorzenionych w tradycji. Warto jednak zwrócić uwagę, że tak upragniona przez młodych dorosłych niezależność jest dostępna tylko nielicznym. Wzrastające koszty życia, bezrobocie czy ogromna presja to tylko niektóre czynniki uniemożliwiające zarówno finansową, jak i psychiczną separację od rodziny pierwotnej (Krzaklewska, 2011).

Stworzenia teoretycznego ujęcia omawianego w niniejszym artykule zjawiska podjął się Arnett (2000, 2004). Autor sformułował koncepcję wyłaniającej się dorosłości i postuluje wyodrębnienie tego okresu jako etapu rozwoju następującego po adolescencji. Zdaniem Arnetta młodzi ludzie podczas drugiej dekady życia sukcesywnie identyfikują się z wybranymi zobowiązaniami. Twierdzą przy tym, że znajdują się na progu dorosłości – nie są ani dziećmi, ani dorosłymi. Zapytani o kryteria dorosłości podają bardzo zindywidualizowane odpowiedzi, które mają się nijak do takich, jak zakończenie edukacji czy zawarcie związku małżeńskiego. Stosunkowo nie tak dawno wraz z uzyskanymi kompetencjami i nowymi rolami jednostka zyskiwała przekonanie o tym, kim jest, a kim nie. Prawdopodobnie owe przeświadczenie pozwalało w większym stopniu na rozwiązanie dylematów tożsamościowych. Z tego powodu problematyka wkraczania w dorosłość wydaje się być nierozzerwalnie związana z kształtowaniem się tożsamości.

Pionierem w dziedzinie rozważań na temat tożsamości był Erik H. Erikson. Autor w swojej teorii rozwoju psychospołecznego wskazuje, że do poszukiwania przez

jednostkę własnej tożsamości motywują ją zmiany biologiczne, które kwestionują dotychczasową dziecięcą stabilność. Jednostka wkraczająca w okres adolescencji, etap identyfikowany jako początek tożsamościowych dylematów, zaczyna zastanawiać się, kim jest i jak postrzegają ją inne osoby. Adolescencja zdaniem Eriksona jest etapem życia, w którym główną rolę odgrywa postępująca synteza ego. Stanowi ona nie tylko sumę wcześniejszych doświadczeń czy identyfikacji, ale nową jakość umożliwiającą ponowne odzyskanie równowagi. Według Eriksona nastolatek w trakcie rozwoju przemieszcza się od rozproszenia do osiągnięcia tożsamości. Niestety autor w niewielkim stopniu skoncentrował się na określeniu kierunku, a także możliwych przystanków na drodze do urealnienia wizji siebie (Erikson, 2000).

Tej kwestii przyjrzał się James E. Marcia. Badacz stworzył pojęcie statusu tożsamości, który stanowi niejako sposób poradzenia sobie przez jednostkę z odczuwanym zamętem dotyczącym własnej tożsamości. Marcia wyróżnił cztery możliwe statusy – rozproszenie tożsamości, tożsamość nadana, moratorium i osiągnięcie tożsamości. Wyłonienie się danego statusu jest efektem obecności lub braku dwóch następujących po sobie procesów. Pierwszym z nich jest eksploracja cechująca się eksperymentowaniem i poszukiwaniem. Ma ona miejsce w fazie doświadczania przez jednostkę kryzysu tożsamościowego. Drugim procesem jest z kolei zobowiązanie, które koncentruje się na angażowaniu w aktywność wybraną w fazie pierwszej. Każdy ze statusów tożsamości stanowi więc kombinację braku lub obecności zarówno eksploracji, jak i zobowiązania. W przypadku niewystępowania obu tych procesów mówi się o tożsamości rozproszonej. Osobie o takim statusie tożsamości brakuje koncepcji własnego życia. Jednostka sprawia wrażenie, że nawet gdyby pojawiła się atrakcyjna możliwość, to z łatwością zostałaby porzucona. Ponadto podmiot rozproszenia tożsamości może, ale nie musi doświadczać subiektywnie spostrzeganego kryzysu. Wątpliwości co do własnej osoby z pewnością omijają za to jednostki o statusie tożsamości przejętej (nadanej). Takie osoby raczej nie eksplorują środowiska z własnej woli, ale chętnie angażują się w działania, które zostały im niejako nadane przez osoby znaczące. Prawdopodobnie pozwala to na uniknięcie trudnych, konfliktowych dążeń pomiędzy tendencją do wzrostu a potrzebą podporządkowania się środowisku. Inaczej prezentuje się funkcjonowanie osób znajdujących się w moratorium. Osoby te chętnie podejmują eksplorację, dzięki czemu zyskują nowe doświadczenia. Nie oznacza to jednak, że zmniejsza się odczuwane przez nich poczucie chaosu. Brak zaangażowania w podejmowanie zobowiązań wiąże się z intensywnym odczuwaniem kryzysu. Ostatnim możliwym rozwiązaniem kwestii tożsamości jest jej osiągnięcie. Taki sposób rozwiązania kryzysu jest najkorzystniejszy dla jednostki, ponieważ zakłada zarówno dokonywanie wyborów, jak i identyfikację z nimi (Marcia, 1966).

Model zaproponowany przez Marcję okazał się być niewystarczającym w obliczu nowej rzeczywistości. Kontynuatorem jego myśli są obecnie Luyckx i in. (2006, 2008), którzy zaproponowali model podwójnego cyklu formowania się tożsamości. W ich ujęciu tożsamość tworzy się, podobnie jak u Marcii, pod wpływem oddziaływania dwóch czynników. Z tą różnicą, że w modelu Luyckxa i in. cykle działają naprzemiennie, a ich dynamika jest bardziej skomplikowana niż w przypadku klasycznej koncepcji Marcii. W nowym ujęciu na cykl I składa się eksploracja wszereż (ujmowana za Marcją jako poszukiwanie możliwości) oraz podejmowanie zobowiązań. W cyklu II również biorą udział dwa procesy – eksploracja w głąb i identyfikacja ze zobowiązaniem. Nowy rodzaj eksploracji, tzw. w głąb oznacza ewaluację podjętych zobowiązań i umożliwia identyfikację z nimi. Ponadto autor z zespołem wyodrębnił dezadaptacyjny rodzaj zachowań, które zostały zebrane w kategorię nazwaną eksploracja ruminacyjna. Zachowania charakterystyczne dla tego rodzaju eksploracji wskazują na trudności rozwojowe wynikające z procesu formowania się tożsamości (Luyckx i in., 2006, 2008).

Niestety, stosunkowo rzadko rozważa się zdrowie i zaburzenia psychiczne osób kształtujących swoją tożsamość i znajdujących się w okresie *emerging adulthood*. O wiele częściej opisuje się wyłaniającą się dorosłość jako pewien fenomen społeczny, odkładając kwestie zdrowia i choroby na bok. Przyjrzenie się kwestii tożsamości oraz traum psychicznych w cyklu życia wydaje się więc bardzo interesujące. Poszukiwania skłaniają do zastanowienia się nad jakością przywiązania oraz skutków doświadczenia traumy relacyjnej w kontekście kształtowania się tożsamości.

Zdaniem niektórych badaczy (Carol i in., 1985) korzeni tożsamości jednostki należy poszukiwać już w okresie niemowlęctwa. Właśnie wtedy człowiek nawiązuje swoją pierwszą bliską relację, stanowiącą źródło bezpieczeństwa, które z kolei umożliwia swobodną eksplorację otoczenia. Zaufanie, że w sytuacji dystresu opiekun zareaguje i uchroni przed niebezpieczeństwem pozwala na budowę poczucia autonomii. Każda z faz rozwoju człowieka, z którą wiąże się charakterystyczny dla danego stadium kryzys, wzmacnia samodzielność (wątek indywidualności) i/lub umożliwia nawiązywanie bardziej satysfakcjonujących i wielowymiarowych relacji z innymi (wątek przywiązania) (za: Brzezińska, 2017).

Przywiązanie stanowi według Bowlby'ego (2007) biologicznie zdeterminowaną potrzebę nawiązania bezpiecznej relacji z drugą jednostką. Ukształtowane w okresie dzieciństwa stanowi matrycę dla wszystkich przyszłych relacji w późniejszych okresach życia. Świadczy o tym stosunkowo trwała jakość przywiązania, rozumianego jako właściwość w cyklu życia (Marszał, 2014). Pierwotna więź ma swoje korzenie w pierwszych interakcjach z figurą przywiązania, którą najczęściej stanowi matka. Niemowlę, płacząc, przywołuje swojego głównego opiekuna

i oczekuje uzyskania ukojenia. Na podstawie reaktywności rodzica w interakcjach z niemowlęciem tworzy się mentalny odpowiednik relacji w jego umyśle. Wówczas powstają tzw. wewnętrzne modele operacyjne, które składają się z trzech części – figury przywiązania, reprezentacji siebie, a także relacji między nimi.

Jeżeli modele te będą w sobie zawierały doświadczenia związane z zaspokajaniem potrzeb, to u dziecka wykształci się solidna baza służąca prawidłowemu rozwojowi psychospołecznemu. W przeciwnym razie jednostka zyska patologiczne przekonanie, które będzie utrudniać jej funkcjonowanie oraz rozwój. Niepożądane doświadczenia w okresie tworzenia więzi mogą skutkować wyłonieniem się stylów przywiązania utrudniających prawidłową adaptację jednostki do środowiska także w okresie dorosłości. Wśród nich można wyróżnić styl unikający, lękowo-ambiwalentny i zdezorganizowany (Karbowa, 2012).

Osoby przywiązane unikająco sprawiają wrażenie przytłoczonych bliskością z innymi ludźmi. Mogą żyć w obawie, że inne osoby odkryją ich wady. Funkcjonują w świecie, w którym pozostali ludzie są przeżywani jako tacy, którym nie można zaufać. Ich sposobem na odnalezienie się w zagrażającej rzeczywistości jest zaprzeczanie potrzebie nawiązywania bliskich i intymnych relacji. Z tego powodu doświadczają licznych trudności w relacjach interpersonalnych (Karbowa, 2012).

Styl lękowo-ambiwalentny charakteryzuje się występowaniem problemów w odpowiedzi na zdarzenia związane z separacją. Osoby przywiązane lękowo-ambiwalentnie identyfikują się jako słabe, niesamodzielne, potrzebujące ciągłej opieki osób spostrzeganych jako silniejszych. Obawiają się zerwania więzi, dlatego przeciwdziałają wszelkim tendencjom, jakie potencjalnie mogłyby zagrozić bliskości z drugą osobą (Karbowa, 2012).

Ostatnim wyróżnionym stylem jest przywiązanie zdezorganizowane. Osoby mające taki styl cechują się niespójnością swoich zachowań. Prawdopodobnie ten sposób funkcjonowania wyłonił się ze względu na zmienne zachowanie figury przywiązania, które z jednej strony kołło, a z drugiej wzbudzało lęk. Dynamika relacji osób przywiązanych w sposób zdezorganizowany opiera się na intensywnym dążeniu do nawiązania relacji, a równocześnie do unikania czy wręcz jej niszczenia (Król-Kuczkowska, 2008).

Opisy rodziców dzieci, które prezentują zdezorganizowany styl więzi, wskazują, że oni także są odbiorcami urazowych doświadczeń, które komplikują utworzenie bezpiecznej relacji (Szczepaniak, 2016). Koncepcja traumatycznego rozwoju Liottiego (1992) zakłada, że w chwilach aktywowania się wewnętrznych modeli operacyjnych jednostka przeżywa silny stres, ponieważ jej potrzeby nie mogą zostać zaspokojone przez niedostępnego opiekuna. Warto zauważyć, że parentyfikacja jest szczególnym rodzajem traumy relacyjnej. Zjawisko to zakłada nie tyl-

ko frustrację potrzeb, ale także żądanie opieki ze strony rodziców. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy aspekty odwrócenia ról w rodzinie – parentyfikację emocjonalną, instrumentalną oraz poczucie krzywdy. Dwa pierwsze wymiary dotyczą rodzaju zaspokajanych przez dziecko potrzeb. Z kolei poczucie krzywdy lub jego brak wiąże się z postrzeganiem przez dziecko negatywnego wpływu danej sytuacji (Jurkovic, Thirkield, Morrell, 2001). Korzystając z języka teorii przywiązania, można powiedzieć, że parentyfikowane dziecko jest zmuszone do stłumienia własnych potrzeb po to, aby zachować relacje z opiekunem (Schier, 2015). Tym sposobem jednostka doświadcza wielokrotnej traumy, która często wiąże się z poważnym uszczerbkiem w obszarze zdrowia psychicznego. Liotti wyróżnia dwa mechanizmy, które stanowią próbę poradzenia sobie z urazowymi doświadczeniami. Pierwszy z nich, alienacja, polega na oddzieleniu dwóch poziomów doświadczenia, np. emocji od procesów poznawczych. W konsekwencji mechanizm prowadzi do utworzenia objawów depersonalizacji – poczucia obcości własnego ciała czy emocji. Drugim mechanizmem jest fragmentaryzacja, która uniemożliwia utworzenie spójnej narracji na temat własnej osoby. Prawdopodobnie działanie obu mechanizmów jest znamienne w skutkach dla tożsamości jednostki w całym cyklu życia (Liotti i Farina, 2016).

Cele badań

Obecny kontekst społeczno-kulturowy, w jakim rozwijają się młodzi dorośli, z jednej strony umożliwia wiele nowych, niedostępnych wcześniejszym pokoleniom rozwiązań. Z drugiej, może powodować poczucie pogubienia i mętliku. Niedawno zadaniem stojącym przed osobą wchodzącą w okres dorosłości było urzeczywistnienie własnej osoby w zgodzie z powszechnie przyjętymi standardami. Współcześnie młode osoby poszukują stałości we własnej osobie po to, aby skonstruować się z szans, jakie daje otoczenie. Nowoczesny obraz osoby dorosłej niejako wymusza na badaczach przyglądanie się tematyce wchodzenia w dorosłość w kontekście tworzącej się tożsamości (Wysocka, 2013).

We wcześniejszej części artykułu przedstawiono, że pierwotna więź z opiekunem stanowi rdzeń tożsamości jednostki. Wystarczająco dobra opieka ze strony rodzica umożliwia wykształcenie się u dziecka pewności, że w zagrażającej sytuacji opiekun będzie dostępny. Jednakże, w przypadku gdy opiekun nie jest responsywny na potrzeby, to utworzy się jeden z pozabezpiecznych stylów przywiązania. Każdy z nich utrudnia zarówno optymalny rozwój autonomii, jak i swobodną ekspresję ciekawości dotyczącej środowiska. Dotychczasowe rozważania nasuwają

wniosek, że im więcej występuje niekorzystnych treści w obrębie wewnętrznych modeli operacyjnych, tym w mniejszym stopniu skonsolidowana jest tożsamość. Autorzy wskazują, że pojawienie się urazu w obszarze więzi istotnie upośledza przywiązanie w dzieciństwie, a także jest brzemienne w skutkach w życiu dorosłym (Schore, 2001, Ruppert, 2012). Szczególnie niekorzystne dla prawidłowego funkcjonowania jest doświadczenie parentyfikacji, które niewątpliwie stanowi szczególny rodzaj traumy relacyjnej (Ruppert, 2017). Co ciekawe, zależność pomiędzy doświadczaniem różnego rodzaju urazów a zaburzeniami osobowości jest kwestią dość dobrze zbadaną (Dąbkowska, 2006; Popiel, 2011; Pietkiewicz i Tomalski, 2018). Niestety nie jest tak w przypadku badań nad tożsamością. Oba te obszary zainteresowań łączą w swojej koncepcji Kernberg i współpracownicy (1996), według których różnego rodzaju traumy stanowią predyktory zaburzeń osobowości, ale także podłoże dla dyfuzji tożsamości. Podobne wnioski wyciągnęła Bogaerts wraz z zespołem (2020, 2021), którego badania potwierdziły hipotezę o istnieniu związku między poważnymi zaburzeniami osobowości a brakiem konsolidacji tożsamości. Ponadto w grupie osób cechujących się osobowością zdrową nie wykazano takich zależności.

Podsumowując, celem niniejszych badań jest sprawdzenie, **1) czy istnieją istotne różnice pomiędzy wyodrębnionymi statusami tożsamości**. Postanowiono także sprawdzić **2) czy zmienne, tj. styl przywiązania, doświadczenie parentyfikacji i traumy relacyjnej różnicują status tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości**.

Metoda

Osoby badane

W badaniu udział wzięło 96 osób, wśród nich znalazły się 63 kobiety i 33 mężczyzn w wieku od 19 do 30 lat. Prawie połowa z nich (48,4%) to osoby między 24 a 26 rokiem życia. Osoby badane w większości stanowili studenci (N = 40). Wśród osób badanych znalazły się także 2 osoby z wykształceniem podstawowym, 20 ze średnim oraz 34 absolwentów studiów wyższych. Charakterystyka osób z uwzględnieniem profili tożsamości zostanie szerzej omówiona w dalszej części artykułu.

Przebieg badania

Badania były prowadzone od kwietnia 2020 do maja 2020 roku. Wyniki badań pochodzą z pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Lidii Cier-

piałkowskiej na Wydziale Psychologii i Kognitywistyki UAM. Łącze do ankiety internetowej zostało rozpowszechnione dzięki grupom i forum zrzeszających młodych dorosłych. Efektywne zebranie danych umożliwiło spore zainteresowanie tematem artykułu. W celu przeprowadzenia badania skontaktowano się z administratorami grup i poproszono o możliwość zamieszczenia informacji o prowadzonych badaniach. Osoby zainteresowane wzięciem udziału otrzymywały link do ankiety. Pierwsza strona ankiety dotyczyła tematu i celu badań. Zawierała także informację o możliwości wycofania się w dowolnym momencie i dane kontaktowe autora. Osoby, które wzięły udział w badaniu, zostały poinformowane, że wypełnienie ankiety wiąże się z udzieleniem zgody na udział w badaniach. Zadaniem respondentów była odpowiedź na pytania dotyczące informacji socjodemograficznych, a następnie wypełnienie kwestionariuszy.

Operacjonalizacja zmiennych

Styl przywiązania zbadano przy użyciu Kwestionariusza Doświadczeń w Bliskich Związkach dla Specyficznych Relacji Przywiązania (Experiences in Close Relationships – Relationship Structures – ECR-RS) Fraley’a i współpracowników opracowany w 2011 roku. Narzędzie pozwala na określenie przywiązania na dwóch wymiarskich – lęku przed odrzuceniem i unikaniem bliskości. ECR-RS składa się z 36 pozycji, po dziewięć dla każdej figury przywiązania (matki, ojca, przyjaciela i partnera). Pierwsze sześć pozycji pozwala na pomiar lęku przed odrzuceniem. Z kolei 3 ostatnie określają unikanie intymności. Respondent odpowiada na pytania przy użyciu siedmiostopniowej skali od 1 – „zdecydowanie się nie zgadzam” do 7 – „zdecydowanie się zgadzam”. Średnia wyników uzyskana ze wszystkich czterech figur stanowi globalny styl przywiązania wyrażony na dwóch wcześniej wspomnianych skalach. Alfa Cronbacha waha się między 0,79 a 0,90 w zależności od relacji przywiązania. Właściwości psychometryczne kwestionariusza w wersji polskiej są więc bardzo dobre (Marszał, 2015).

Doświadczenie **parentyfikacji** w dzieciństwie zostało zbadane za pomocą FRS-A (Filial Responsibility Scale-Adult). Kwestionariusz został opracowany przez Gregory’ego Jurkovicę oraz Alison Thirkield w 1998 roku. Na język polski został przetłumaczony przez Katarzynę Schier oraz Agnieszkę Łączyńską. Na potrzeby niniejszego badania posłużono się częścią narzędzia, która odnosiła się do przeszłości osób badanych. Kwestionariusz składa się z trzech podskal: parentyfikacja instrumentalna, parentyfikacja emocjonalna, poczucie niesprawiedliwości. Osoba badana odpowiada na każdą pozycję dzięki pięciostopnio-

wej skali, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 5 – „zdecydowanie się zgadzam”. Zgodność wewnętrzna narzędzia zawiera się w przedziale od 0,73 do 0,92 (Schier, 2015).

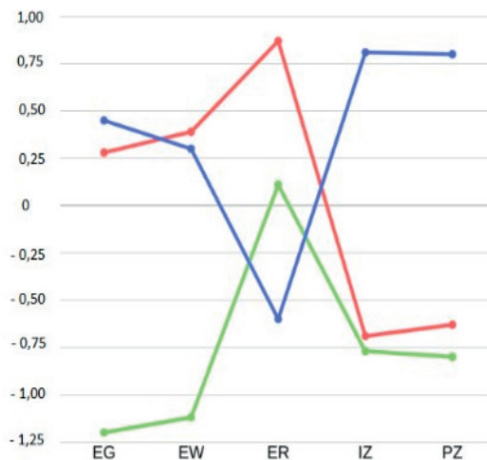
Kwestionariusz Doświadczeń Traumatycznych (Trauma Experiences Checklist – TEC) posłużył do zbadania **doświadczenia traumy relacyjnej**. Kwestionariusz opracował Nijenhuis wraz ze współpracownikami (2002), a na język polski przetłumaczył go Radosław Tomalski. Narzędzie umożliwia określenie ilości doświadczeń urazowych z podziałem na okresy życia (wczesne i średnie dzieciństwo oraz adolescencja). Dodatkowo, ze względu na temat poruszany w niniejszym artykule, postanowiono uwzględnić ilość traumatycznych doświadczeń w okresie wyłaniającej się dorosłości. Kwestionariusz składa się z 33 pytań, a 29 z nich odnosi się do urazów podzielonych na sześć następujących kategorii: emocjonalne zaniedbanie, emocjonalne nadużycie, nadużycie fizyczne, molestowanie seksualne, nadużycie seksualne i zagrożenie integracji ciała. Pozostałe pytania dotyczą m.in. doświadczeń związanych z wojną czy utraty członka rodziny. W niniejszych badaniach pytania nienależące do żadnej z kategorii zostały określone jako „inne”. W badaniach wzięto pod uwagę trzy wymiary – obecność doświadczenia, jego subiektywnie spostrzegany wpływ oraz okres życia, w jakim wydarzenie miało miejsce. Wartość współczynnika alfa Cronbacha dla tego narzędzia wynosi 0,90.

Ostatnim wykorzystanym narzędziem była Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości w wersji zrewidowanej – DIDS-R (Brzezińska, 2017). Kwestionariusz pozwolił na zbadanie **statusu tożsamości** w okresie wyłaniającej się dorosłości. Narzędzie zostało opracowane przez Luyckx i współpracowników w 2008 roku. Kwestionariusz składa się z 25 pozycji, podzielonych na pięć wymiarów: eksploracja w głąb, eksploracja wszereż, eksploracja ruminacyjna, podjęcie zobowiązania i identyfikacja ze zobowiązaniem. Alfa Cronbacha dla każdej ze skal waha się od 0,76 do 0,91.

Wyniki

Statusy tożsamości i różnice między nimi

Na początku sprawdzono, czy na podstawie uzyskanych danych można wyodrębnić statusy tożsamości. Po obliczeniu wyników dla każdego wymiaru DIDS-R zastosowano analizę skupień metodą k-średnich (rys. 1).

Rysunek 1. Statusy i wymiary tożsamości wyrażone w odchyleniu standardowym
 Legenda: kolor czerwony – skupienie 1, kolor zielony – skupienie 2, kolor niebieski – skupienie 3

Następnie obliczono średnie uzyskane wyniki i odchylenie standardowe dla poszczególnych skal, a także sprawdzono, czy istnieją istotne różnice pomiędzy wyodrębnionymi skupieniami. W tym celu porównano skupienia parami (tabela 1).

Tabela 1. Analiza różnic między grupami U Manna-Whitneya – statusy tożsamości

Skale DIDS-R	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		P 1 i 2	P 1 i 3	P 2 i 3
	Średnia	SD	Średnia	SD	Średnia	SD			
Eksploracja w głąb	0,28	0,84	-1,20	0,67	0,45	0,59	,000	,274	,000
Eksploracja wszcz	0,39	0,73	-1,12	0,64	0,30	0,88	,000	,849	,000
Eksploracja ruminacyjna	0,87	0,59	0,11	0,81	-0,60	0,85	,001	,000	,002
Identyfikacja ze zobowiązaniem	-0,69	0,66	-0,77	0,75	0,81	0,59	,870	,000	,000
Podjęcie zobowiązania	-0,63	0,72	-0,80	0,77	0,80	0,59	,345	,000	,000

Skupienie pierwsze, oznaczone na rysunku kolorem czerwonym, utworzyły 23 osoby. Ze względu na najwyższy wynik na skali eksploracja ruminacyjna, status osób tworzących ten profil został nazwany mianem **tożsamości typu lękowego** ($M = 0,87$, $SD = 0,59$). Analiza różnic między skupieniem pierwszym i drugim pokazuje, że respondenci o tożsamości typu lękowego cechują się istotnie wyższymi wynikami na skalach dotyczących pożądaných rodzajów eksploracji. Osoby

badane tworzące skupienie pierwsze uzyskały średni wynik 0,28 (SD = 0,84) na skali eksploracja w głąb. Z kolei na skali eksploracja wszerek respondenci ze skupienia pierwszego uzyskali średni wynik równy 0,39 (SD = 0,73). Kolejna analiza, tym razem między skupieniem pierwszym a trzecim, wykazała obecność istotnych różnic na skalach: eksploracja ruminacyjna, identyfikacja ze zobowiązaniem oraz podjęcie zobowiązania. Respondenci o tożsamości typu lękowego charakteryzują się, podobnie jak w przypadku pierwszego porównania, istotnie wyższym średnim wynikiem uzyskanym na skali eksploracja ruminacyjna. Przeciwnie zjawisko obserwuje się w przypadku skal identyfikacja ze zobowiązaniem i podjęcie zobowiązania, na których osoby z omawianego skupienia uzyskały niższy średni wynik niż osoby tworzące skupienie trzecie (IZ: $M = -0,69$, $SD = 0,66$; PZ: $M = -0,63$, $SD = 0,72$).

Kolejny wyodrębniony status tworzy 30 osób o **tożsamości typu rozproszonego** (kolor zielony). Respondenci o takim statusie tożsamości odznaczają się istotnie niższymi średnimi wynikami na skalach: eksploracja wszerek ($M = -1,12$, $SD = 0,64$) i eksploracja w głąb ($M = -1,20$, $SD = 0,67$) niż osoby tworzące pozostałe dwa skupienia. Niższe średnie wyniki w porównaniu z respondentami o statusie tożsamości typu osiągniętego uzyskali także na skali podjęcie zobowiązania ($M = -0,80$, $SD = 0,77$) oraz identyfikacja ze zobowiązaniem ($M = -0,77$, $SD = 0,75$). Istotność można zaobserwować także na skali eksploracja ruminacyjna. Można powiedzieć, że osoby tworzące **skupienie drugie** znajdują się pod względem uzyskanego wyniku na tej skali pomiędzy pozostałymi profilami ($M = 0,11$, $SD = 0,81$).

Ostatni wyróżniony profil tworzą osoby o statusie **tożsamości typu osiągniętego**. W tej grupie znalazły się 43 osoby, a na rysunku skupienie zostało oznaczone kolorem niebieskim. Respondenci o statusie tożsamości typu osiągniętego uzyskali wyższe średnie wyniki na skalach: identyfikacja ze zobowiązaniem ($M = 0,81$, $SD = 0,59$), podjęcie zobowiązania ($M = 0,80$, $SD = 0,59$), eksploracja w głąb ($M = 0,45$, $SD = 0,59$) i eksploracja wszerek ($M = 0,30$, $SD = 0,88$) niż pozostałe osoby, które wzięły udział w badaniu. Osoby tworzące **skupienie trzecie** osiągnęły natomiast najniższy średni wynik na skali eksploracja ruminacyjna ($M = -0,60$, $SD = 0,85$).

Styl przywiązania a status tożsamości

W celu zweryfikowania, czy przywiązanie wyrażone na dymensji unikania intymności oraz lęku przed odrzuceniem różnicuje status tożsamości posłużono się testem U Manna-Whitneya. Uzyskane wyniki prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Analiza różnic między grupami U Manna-Whitneya – styl przywiązania a status tożsamości

Skale ECR-RS	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		1 i 2		1 i 3		2 i 3	
	Średnia	SD	Średnia	SD	Średnia	SD	p	U	p	U	p	U
Unikanie intymności												
Matka	3,69	1,52	4,08	1,45	3,06	1,67	0,30	287,50	0,16	390,50	0,01	411,50
Ojciec	4,80	1,26	4,24	1,47	4,22	1,65	0,13	261,00	0,21	400,50	0,96	640,50
Partner	2,15	1,40	2,70	1,58	2,18	1,29	0,20	274,50	0,65	460,50	0,18	527,00
Przyjaciół	2,28	1,24	2,92	1,32	2,27	1,26	0,07	244,50	0,93	487,50	0,03	452,00
Dzieciństwo	4,24	1,17	4,16	1,07	3,64	1,39	0,91	339,00	0,09	368,00	0,07	485,00
Dorosłość	2,22	1,03	2,81	1,35	2,22	1,18	0,11	255,00	0,84	479,00	0,04	457,00
Całkowite	3,23	0,79	3,49	0,86	2,93	1,03	0,35	292,50	0,14	384,00	0,02	428,50
Lęk przed odrzuceniem												
Matka	1,96	1,39	2,33	1,60	1,78	1,40	0,36	295,50	0,24	414,00	0,04	469,50
Ojciec	2,20	1,64	2,26	1,73	2,03	1,43	0,96	342,00	0,88	483,50	0,91	635,50
Partner	3,13	2,17	3,41	2,00	3,09	1,80	0,56	312,50	0,96	490,50	0,47	580,00
Przyjaciół	2,96	1,79	2,54	1,48	2,50	1,61	0,45	303,00	0,24	408,00	0,77	619,50
Dzieciństwo	2,08	1,37	2,29	1,42	1,91	1,33	0,56	312,50	0,46	440,50	0,12	510,00
Dorosłość	3,04	1,51	2,98	1,38	2,79	1,35	0,81	331,50	0,47	441,00	582,00	596,00
Całkowite	2,56	1,10	2,64	1,13	2,35	1,06	0,85	334,50	0,42	435,00	262,00	545,00

Analiza różnic przeprowadzona przy użyciu testu U Manna-Whitneya pokazuje, że istnieją rozbieżności pomiędzy skupieniem drugim (status tożsamości typu rozproszonego) a skupieniem trzecim (status tożsamości typu osiągniętego). Różnice te dotyczą dymensji unikanie intymności na skali matka, przyjaciel, dorosłość i wynik całkowity oraz dymensji lęk przed odrzuceniem na skali matka.

Respondenci tworzący skupienie drugie cechują się istotnie wyższym średnim wynikiem unikania intymności na skali matka ($M = 4,08$), przyjaciel ($M = 2,92$), dorosłość ($M = 2,81$) i wynik całkowity ($M = 3,49$) niż osoby tworzące skupienie trzecie ($M = 3,06$; $M = 2,27$; $M = 2,22$; $M = 2,93$). Podobne zjawisko obserwuje się w wymiarze lęk przed odrzuceniem. Osoby tworzące skupienie drugie uzyskały istotnie wyższy średni wynik na skali matka ($M = 2,33$) niż respondenci tworzący skupienie trzecie ($M = 1,78$).

Parentyfikacja a status tożsamości

W celu zweryfikowania, czy doświadczenie parentyfikacji różnicuje status tożsamości posłużono się testem U Manna-Whitneya. Uzyskane wyniki prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Analiza różnic między grupami U Manna-Whitneya – parentyfikacja a status tożsamości

Skale FRS-A	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		1 i 2		1 i 3		2 i 3	
	Średnia	SD	Średnia	SD	Średnia	SD	p	U	p	U	p	U
Parentyfikacja emocjonalna	2,96	0,82	2,57	0,68	2,67	0,71	0,04	234,50	0,13	382,50	0,53	588,50
Parentyfikacja instrumentalna	2,16	0,69	2,22	0,61	2,00	0,78	0,81	331,50	0,32	420,00	0,08	488,00
Poczucie niesprawiedliwości	2,82	0,90	2,65	0,80	2,39	0,88	0,48	306,00	0,06	356,50	0,19	528,00

Analiza między statusami tożsamości pokazała, że istnieje istotna różnica między skupieniem pierwszym (status tożsamości typu lękowego) a skupieniem drugim (status tożsamości typu rozproszonego) na skali parentyfikacja emocjonalna. Respondenci tworzący skupienie drugie uzyskali istotnie niższy średni wynik ($M = 2,57$) niż osoby tworzące skupienie pierwsze ($M = 2,96$).

Trauma relacyjna a status tożsamości

W celu zweryfikowania, czy doświadczenia urazowe różnicują status tożsamości posłużono się testem U Manna-Whitneya. Uzyskane wyniki prezentuje tabela 4.

Przeprowadzona analiza dowodzi, że istnieją istotne różnice między wyodrębnionymi aspektami doświadczeń traumatycznych a statusem tożsamości w trzech profilach. Wspomniane różnice obserwuje się między skupieniem pierwszym a skupieniem drugim oraz między skupieniem pierwszym a skupieniem trzecim. Ponadto istotne wyniki zauważa się we wszystkich uwzględnionych aspektach: obecność doświadczenia urazowego, doświadczenia urazowe w cyklu życia oraz subiektywnie odczuwany wpływ doświadczenia urazowego.

Tabela 4. Analiza różnic między grupami U Manna-Whitneya – trauma relacyjna a status tożsamości

Skale TEC	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		1 i 2		1 i 3		2 i 3	
	Śred- nia	SD	Śred- nia	SD	Śred- nia	SD	P	U	P	U	P	U
Obecność doświadczenia urazowego												
Inne doświadczenia urazowe	2,48	1,70	1,90	1,79	1,74	1,56	0,18	271,50	0,10	373,00	0,85	628,50
Emocjonalne zaniedbanie	1,09	1,13	0,80	0,81	0,63	0,87	0,47	307,50	0,96	381,00	0,22	545,50
Seksualne nadużycie	0,22	0,42	0,10	0,40	0,14	0,35	0,13	295,50	4,22	456,00	0,36	601,00
Seksualne wykorzystanie	0,26	0,62	0,13	0,43	0,14	0,35	0,42	318,50	6,19	471,50	0,66	622,50
Fizyczne nadużycie	0,70	0,82	0,27	0,45	0,33	0,57	0,04	245,00	0,04	367,50	0,82	629,00
Emocjonalne nadużycie	1,22	1,00	0,70	0,70	0,79	0,80	0,05	243,50	0,08	371,50	0,74	617,50
Zagrożenie życia	0,70	0,82	0,43	0,73	0,53	0,67	0,16	277,00	0,49	448,50	0,35	573,50
Doświadczenia urazowe w cyklu życia												
Doświadczenia 0–6	0,96	1,67	0,50	0,86	0,63	1,42	0,51	313,50	0,23	422,50	0,54	602,00
Doświadczenia 7–12	1,61	1,83	1,67	1,67	1,53	1,61	0,67	322,00	0,97	492,00	0,69	610,50
Doświadczenia 13–18	2,87	2,55	1,63	1,88	1,51	1,47	0,08	249,50	0,05	351,50	0,96	641,00
Doświadczenia wczesna dorosłość	1,04	1,26	0,47	1,04	0,40	0,66	0,04	246,50	0,03	356,50	0,81	627,50
Subiektywnie odczuwany wpływ doświadczenia urazowego												
Emocjonalne zaniedbanie	0,91	1,20	0,73	0,83	0,53	0,83	0,95	341,50	0,32	429,50	0,20	543,50
Seksualne nadużycie	0,17	0,39	0,10	0,40	0,12	0,32	0,25	310,00	0,52	466,00	0,52	615,50
Seksualne wykorzystanie	0,17	0,49	0,13	0,43	0,09	0,29	0,73	334,50	0,61	474,00	0,89	638,50
Fizyczne nadużycie	0,65	0,83	0,23	0,43	0,28	0,55	0,04	250,00	0,04	368,00	0,92	638,50
Emocjonalne nadużycie	1,22	0,99	0,70	0,70	0,74	0,79	0,05	243,50	0,05	358,00	0,94	639,00
Zagrożenie życia	0,61	0,78	0,37	0,67	0,40	0,62	0,16	279,00	0,24	420,00	0,69	616,00

Respondenci tworzący skupienie drugie (status tożsamości typu rozproszonego) charakteryzują się istotnie niższym średnim wynikiem niż osoby tworzące skupienie pierwsze (tożsamość typu lękowego) na skali fizyczne nadużycie. Ponadto wspomnianą różnicę obserwuje się w wymiarach obecność doświadczenia urazowego, jak i jego subiektywnie odczuwany wpływ. Osoby przeżywające kryzys tożsamości typu lękowego (skupienie pierwsze) cechują się istotnie wyższym średnim wynikiem na skali fizyczne nadużycie niż osoby tworzące skupienie drugie (kryzys tożsamości typu rozproszonego). Różnice obserwuje się zarówno ze względu na obecność doświadczenia urazowego, jak i jego subiektywnego znaczenia dla osoby badanej. W przypadku wymiaru obecność doświadczenia urazowego osoby tworzące skupienie pierwsze uzyskały średni wynik 0,70. Z kolei osoby tworzące skupienie drugie otrzymały średni wynik 0,27. Biorąc pod uwagę wymiar dotyczący subiektywnie odczuwanego wpływu, to respondenci uzyskali średni wynik 0,65 dla skupienia pierwszego i 0,23 dla osób tworzących skupienie drugie. Przeprowadzona analiza pokazuje także, że istnieje różnica pomiędzy omawianymi skupieniami w wymiarze doświadczenia urazowe w cyklu życia, które miały miejsce w okresie wczesnej dorosłości. Respondenci tworzący skupienie pierwsze uzyskali istotnie wyższy średni wynik ($M = 1,04$) niż osoby tworzące skupienie drugie ($M = 0,47$).

Zastosowana analiza ujawnia również istotne różnice pomiędzy skupieniami pierwszym i trzecim. Osoby badane, które tworzą skupienie trzecie (tożsamość typu osiągniętego), uzyskały istotnie niższy wynik ($M = 0,33$) niż osoby tworzące skupienie pierwsze ($M = 0,70$). Omawiana różnica dotyczy skali fizyczne nadużycie, należącej do wymiaru obecność doświadczenia urazowego. Co więcej, istotna różnica dotyczy także wymiaru subiektywnie odczuwanego wpływu doświadczenia urazowego. Respondenci tworzący skupienie pierwsze spostrzegają doświadczony uraz jako bardziej obciążający ($M = 0,65$) niż osoby tworzące skupienie trzecie ($M = 0,28$). Różnice pomiędzy omawianymi skupieniami można zaobserwować również w wymiarze doświadczenia urazowe w cyklu życia. W tym przypadku mowa o dwóch skalach. Biorąc pod uwagę pierwszą z nich (doświadczenia urazowe między 13 a 18 r.ż.), to osoby tworzące skupienie pierwsze uzyskały wyższy wynik ($M = 2,87$) niż respondenci tworzący skupienie trzecie ($M = 1,51$). Drugą różnicę obserwuje się na skali dotyczącej doświadczeń urazowych w okresie wczesnej dorosłości. Respondenci tworzący skupienie trzecie uzyskali średni wynik 0,40, a osoby, które tworzą skupienie pierwsze, otrzymały średni wynik 1,04.

Dyskusja

W tym miejscu postanowiono podsumować uzyskane wyniki badań i omówić w podziale na wyodrębnione statusy tożsamości. Dalsza część stanowi próbę odpowiedzi na pytania dotyczące przyczyn wyłonienia się każdego ze statusów tożsamości i ich możliwych konsekwencji.

Tożsamość typu lękowego

Prawdopodobnie osoby o statusie tożsamości typu lękowego stosunkowo często zastanawiają się nad kierunkiem czy sensem swoich dążeń. Jednocześnie nie są zdolne do podjęcia długotrwałego zobowiązania. Na tej podstawie można zakładać, że na drodze do urzeczywistnienia siebie pojawiają się pewne trudności. Osoby badane o statusie tożsamości typu lękowego postrzegają dojrzałą dorosłość jako przytłaczającą, a myślenie o niej demotywuje zamiast zachęcać do eksploracji.

Geneza tego patomechanizmu sięga przede wszystkim doświadczeń urazowych, o czym świadczy uzyskanie wyższych wyników na skali fizyczne nadużycie w porównaniu z pozostałymi profilami. Ponadto obserwuje się tę istotną różnicę zarówno w aspekcie obecności doświadczenia, jak i subiektywnego poczucia jego wpływu. Można przypuszczać, że nieprzypadkowo uraz, który ma związek z cielesnością, różnicuje status tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości. Nierzadko pierwszymi oznakami procesu dojrzewania są zmiany fizyczne, które zapowiadają odejście dzieciństwa, ale także wkraczanie w nowy okres rozwojowy. Zakładając, że nastolatek spostrzega zmiany jako niechciane, to rozwój zostanie spowolniony. Zjawiska, które zostaną odebrane jako zbyt wczesne dla jednostki, w konsekwencji prowadzić mogą do zaburzeń procesu socjalizacji czy upośledzenia aktywności własnej (Brzezińska, 2016). Istotną kwestią, która tłumaczy funkcjonowanie osób tworzących skupienie pierwsze, jest także uzyskanie istotnie wyższego wyniku na skali parentyfikacja emocjonalna. Badania przeprowadzone w 2012 roku przez Berg i Szumiał dowodzą istnienie korelacji między doświadczeniem parentyfikacji emocjonalnej w dzieciństwie a orientacją na wygląd w życiu dorosłym (Schier, 2015). Właśnie taki styl funkcjonowania, który zakłada koncentrację na swoim wyglądzie i porównania z innymi, cechuje wczesną adolescencję (Bardziejewska, 2016). Założenie, że respondenci tworzący skupienie pierwsze niejako zatrzymali się w okresie nastoletnim potwierdzają wyniki otrzymane w aspekcie doświadczeń urazowych w cyklu życia. Osoby o statusie tożsamości typu lękowego uzyskały wyższe wyniki na skali od 13 do 18 roku życia, a także w okresie wczesnej dorosłości. Podsumowując rozważania dotyczące źródła niekorzystnego funkcjonowania omawianej grupy, można

posłużyć się językiem Rupperta (2017). Obciążające doświadczenia, które swoje początki mają w dzieciństwie, a kulminację osiągają w adolescencji, doprowadziły do rozszczepienia psychiki jednostki. W efekcie integracja zebranych doświadczeń w spójną całość nie jest możliwa, a wyłonienie się nieskonsolidowanej tożsamości wysoce prawdopodobne.

Tożsamość typu rozproszonego

Osoby o statusie tożsamości typu rozproszonego cechują się niewielką aktywnością w obszarze identyfikacji, ale także eksploracji. Na tej podstawie można zakładać, że osoby tworzące skupienie drugie są gorzej przystosowane w porównaniu ze swoimi rówieśnikami. Interesującą kwestią jest jednak fakt, że osoby te uzyskały niski wynik na skali eksploracja ruminacyjna. Brak lęku prawdopodobnie wiąże się z niewielkim naciskiem na podejmowanie zobowiązań ze strony najbliższych. Tego typu zachowanie jest cechą rodziców praktykujących pobłażliwy styl wychowania. Styl ten predysponuje do koncentracji na dziecku, braku wymagań i nadmiernego wybaczenia przewinień (Smykowski, 2016). Dzieci pobłażliwych rodziców stają się infantylnie i egocentryczne, co istotnie utrudnia podjęcie zobowiązań. Później, w okresie dorosłości charakteryzują się wyuczoną bezradnością i brakiem dojrzałości emocjonalnej (Ziółkowska, 2016).

Dotychczasowe rozważania utwierdzają w przekonaniu, że omawiany profil tożsamości stanowi źródło zagrożenia dla harmonijnego rozwoju jednostki. Rozproszenie, w jakim znajdują się osoby tworzące skupienie drugie, może w przyszłości zaowocować dezadaptacyjnymi sposobami radzenia sobie z rzeczywistością.

Respondenci o takim statusie tożsamości cechują się istotnie niższymi wynikami zarówno na dymensji lęk przed odrzuceniem, jak i unikanie intymności. Na obu dymensjach istotność dotyczy między innymi przywiązania do matki. Systemowe rozumienie rodziny postuluje istnienie zależności między jej strukturą a jakością pierwotnej więzi. Zwłaszcza pozabezpieczny styl przywiązania wiąże się ze zbyt sztywnymi lub przepuszczalnymi granicami rodziny. Takie środowisko nie ułatwia konsolidacji tożsamości (Żechowski i Namysłowska, 2010). Brak zdolności rodziców do zagwarantowania swoim dzieciom stabilnego środowiska opartego na bezpieczeństwie nierzadko wynika z ich własnych doświadczeń (Ruppert, 2012). Ponadto dzieci wychowujące się w rodzinach, w których co najmniej jeden z rodziców cierpi na zaburzenia psychiczne, są bardziej podatne na wystąpienie problemów w zakresie funkcjonowania psychospołecznego (Grzegorzewska i in., 2016). Należy jednak podkreślić, że pozabezpieczny styl przywiązania nie zawsze skutkuje ujawnieniem się psychopatologii. Często stanowi czynnik ryzyka, którego uaktywnienie zależy od cech jednostki (Grzegorzewska, 2020). Można jednak

przypuszczać, że w przypadku omawianego profilu ukształtowana matryca więzi stała się predyktorem doświadczeń urazowych w okresie wczesnej dorosłości.

Tożsamość typu osiągniętego

Respondenci tworzący skupienie trzecie radzą sobie z kryzysem tożsamościowym w większym stopniu niż pozostałe osoby badane. Tożsamość typu osiągniętego zakłada spójną wizję przyszłości, a osoby o tym statusie mają wiedzę na temat tego, co warto zrobić, żeby wprowadzić ją w życie. Osoby o takim profilu tożsamości przejawiają w niewielkim stopniu obawy przed wyzwaniem okresu dorosłości i podejmują role typowe dla tego etapu. Osoby badane o statusie tożsamości typu osiągniętego uzyskały istotnie niższy średni wynik w ECR-RS. W przypadku osób znajdujących się w tej grupie można przypuszczać, że zdecydowana większość z nich charakteryzuje się bezpiecznym stylem przywiązania. Badania Komorowskiej-Pudło (2017) dowodzą, że bezpieczny styl przywiązania współwystępuje z cechami temperamentu, które predysponują do zdrowego kształtowania się tożsamości. Na przykład ekstrawertyzm stanowi cechę skutkującą większym zaangażowaniem w działanie, utrzymywaniem bliskich relacji i postrzeganiem zadań jako wyzwań pojawiających się w życiu jednostki (Śnieguła i Wiecheć, 2016). Z kolei wysoka sumienność wiąże się z informacyjnym stylem tożsamości (Topolewska i Mańko, 2012). Informacyjny styl kształtowania się tożsamości, podobnie jak omawiany status tożsamości typu osiągniętego, charakteryzują się pożądaną eksploracją i umiejętnością autorefleksyjnego myślenia. Te dwa czynniki ułatwiają dalsze testowanie tożsamościowych pomysłów, jak i rekonstrukcję obrazu siebie w przyszłości.

Ograniczenia badań

Niniejsze badania nie są wolne od ograniczeń, które z pewnością zmniejszają możliwości generalizowania i interpretowania otrzymanych wyników. W związku z tym warto podejść do wysuniętych wniosków z pewną ostrożnością. Po pierwsze, wątpliwości budzi dobór próby. Jak wspomniano we wcześniejszej części artykułu, zdecydowaną większość osób badanych stanowili studenci. Mimo że w Polsce młode osoby z reguły decydują się na kontynuację edukacji, to wątpliwe wydaje się uogólnianie wyciągniętych wniosków na całą populację młodych dorosłych. Jednakże wydaje się, że przeprowadzone badania mogą być przydatne w dyskursie o młodzieży akademickiej.

Po drugie, przeprowadzone badanie miało charakter internetowy. Oznacza to, że badacz nie miał możliwości fizycznego spotkania się z respondentami, a co za tym idzie nie było możliwości pełnej kontroli nad sytuacją badawczą. Zdecydo-

wano się jednak na taką formę przeprowadzania badania ze względu na panującą pandemię. Z drugiej strony wirus i związana z nim kwarantanna mogła mieć wpływ na uzyskane w badaniu wyniki.

Konkluzja

Zaprezentowane wyniki badań udowadniają, że doświadczenia dezorganizujące przywiązanie różnicują status tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości. Na tej podstawie można założyć, że efektywna oferta skierowana do młodzieży akademickiej wymaga uprzedniej diagnozy adresatów oddziaływań. Taki sposób pracy zaowocuje zwiększeniem dopasowania propozycji kierowanych do młodych dorosłych. Ponadto badania pokazują, że istnieje więcej niż jedna droga rozwoju. Każda z nich domaga się innego rodzaju interwencji, wśród których znajdą się zarówno edukacyjne, doradcze, jak i terapeutyczne.

Bibliografia

- Arnett J.J. (2000), Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens through the Twenties, *American Psychologist*, 55(5), s. 469–480.
- Arnett J.J. (2004), *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*, New York.
- Bardziejewska M. (2016), *Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków?*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk.
- Bogaerts A., Luyckx K., Claes L., Bastiaens T. (2021), Personality Disorder Symptomatology in Belgian Emerging Adults: Associations with Identity Processes and Statuses, *European Journal of Developmental Psychology*, 18.
- Bogaerts A., Luyckx K., Claes L., Bastiaens T., Kaufman E.A. (2020), Identity Impairment as a Central Dimension in Personality Pathology, *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*.
- Bowlby J. (2007), *Przywiązanie*, Warszawa.
- Brzezińska A.I. (2017), *Tożsamość u progu dorosłości. Wizerunek uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, Poznań.
- Brzezińska A.I. (red.) (2016), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk.
- Dąbkowska M. (2006), Wpływ traumatycznych doświadczeń na zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży, *Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej*, 4(6), s. 161–164.
- Erikson E.H. (2000), *Tożsamość a cykl życia*, Poznań.
- Grotowska-Leder J. (2019), Osiąganie dorosłości i młodzi dorośli jako kategorie analiz socjologicznych, *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 15(4).
- Grzegorzewska I. (2020), *Terapia dzieci po urazach psychicznych*, [w:] I. Grzegorzewska, L. Cierpiąłkowska, A.R. Borkowska (red.), *Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży*, Warszawa.

- Grzegorzewska I., Pisula E., Borkowska A.R. (2016), *Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży*, [w:] L. Cierpiałkowska, H. Sęk (red.), *Psychologia kliniczna*, Warszawa.
- Jurkovic G.J., Thirkield A., Morrell R. (2001), Parentification of Adult Children of Divorce: A Multi-dimensional Analysis, *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), s. 245–257.
- Karbowa M. (2012), Samotność w świetle teorii przywiązania, *Studia Psychologiczne*, 50(1), s. 27–38.
- Kernberg O.F. (1996), *A Psychoanalytic Theory of Personality Disorders*, [w:] J.F. Clarkin, M.F. Lenzenweger (red.), *Major Theories of Personality Disorder*, New York–London s. 106–140.
- Komorowska-Pudło M. (2017), *Jakość stylu przywiązania a cechy osobowości młodych dorosłych*, [w:] K. Lubiewska (red.), *Przywiązanie*, Bydgoszcz.
- Król-Kuczowska A. (2008), *Teoria przywiązania jako sposób rozumienia wewnętrznego świata pacjenta*, [w:] B. Józefik, G. Iniewicz (red.), *Koncepcja przywiązania. Od teorii do praktyki klinicznej*, Kraków.
- Krzaklewska E. (2011), *Wzory wchodzenia w dorosłość z perspektywy genderowej*, [w:] K. Slany, B. Kowalska, M. Ślusarczyk (red.), *Kalejdoskop genderowy. W drodze do poznania płci społeczno-kulturowej w Polsce*, Kraków, s. 235–254.
- Liotti G. (1992), Disorganized/Disoriented Attachment in the Etiology of the Dissociative Disorders, *Dissociation*, 5(4), s. 196–204.
- Liotti G., Farina B. (2016), *Traumatyczny rozwój. Etiologia, klinika i terapia wymiaru dysocjacyjnego*, Warszawa.
- Luyckx K., Goossens L., Soenens B. (2006), A Developmental Contextual Perspective on Identity Construction in Emerging Adulthood: Change Dynamics in Commitment Formation and Commitment Evaluation, *Developmental Psychology*, 2(42), s. 366–380.
- Luyckx K., Schwartz S.J., Berzonsky M.D., Soenens B., Vansteenkiste M., Smits I., Goossens L. (2008), Capturing Ruminative Exploration: Extending the Four-Dimensional Model of Identity Formation in Late Adolescence, *Journal of Research in Personality*, 1(42), s. 58–82.
- Marcia J.E. (1966), Development and Validation of Ego-Identity Status, *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), s. 551–558.
- Marszał M. (2014), Specyficzne wewnętrzne modele operacyjne przywiązania osób z organizacją osobowości borderline, *Psychologia Rozwojowa*, 19(2), s. 69–82.
- Marszał M. (2015), *Mentalizacja w kontekście przywiązania. Zdolność do rozumienia siebie i innych u osób z osobowością borderline*, Warszawa.
- Nijenhuis E.R., Van der Hart O., Kruger K. (2002), The Psychometric Characteristics of the Traumatic Experiences Checklist (TEC): First Findings Among Psychiatric Outpatients, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 9(3), s. 200–210.
- Pietkiewicz I.J., Tomalski R. (2018), Zaburzenia związane z traumą – perspektywa teoretyczna, *Czasopismo Psychologiczne*, 24(2).
- Popiel A. (2011), Zaburzenie osobowości z pogranicza – wyzwanie terapeutyczne, *Psychiatria*, 8(2), s. 64–78.
- Ruppert F. (2012), *Symbioza i autonomia. Trauma symbiotyczna i miłość bez uwikłań*, Warszawa.
- Ruppert F. (red.) (2017), *Wczesna trauma. Rozpoznawanie i uwalnianie*, Warszawa.
- Schier K. (2015), *Dorosłe dzieci. Psychologiczna problematyka odwrócenia ról w rodzinie*, Warszawa.
- Schore A.N. (2001), The Effects of Early Relational Trauma on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health, *Infant Mental Health Journal*, s. 201–269.
- Sińczuch M. (2002), *Wchodzenie w dorosłość w warunkach zmiany społecznej*, Warszawa.

- Smykowski B. (2016), *Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk.
- Śniegula P., Wiecheć K. (2016), *Psychologiczne czynniki ryzyka u progu dorosłości i zasoby w radzeniu sobie z nimi*, [w:] A.I. Brzezińska, W. Syska (red.), *Ścieżki wkraczania w dorosłość*, Poznań.
- Szczepaniak A. (2016), Zaburzenia więzi jako efekt wczesnodziecięcego krzywdzenia dziecka, *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 15(3).
- Topolewska E., Mańko A. (2012), *Osobowościowe uwarunkowania stylów tożsamości w ujęciu Berzonsky'ego*, [w:] E. Drop, M. Maćkiewicz (red.), *Młoda Psychologia, t. 1*, Warszawa.
- Wysocka E. (2013), *Wschodząca dorosłość a tożsamość młodego pokolenia – współczesne zagrożenia dla kształtowania tożsamości. Analiza teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje*, *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych*, nr 1.
- Ziółkowska B. (2016), *Okres dorastania. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk.
- Żechowski C., Namysłowska I. (2010), *Teoria przywiązania a rozwój zaburzeń psychicznych*, [w:] B. Józefik, G. Iniewicz (red.), *Koncepcja przywiązania. Od teorii do praktyki klinicznej*, Kraków.